

O čistotě ovzduší a jiných věcech

V posledním čísle SOUTOKu se objevil článek, který upozorňuje na zdravotní rizika, spojená se *spalováním plastů* a jiného odpadu v lokálních topeništích. Autorka tu vyjmenovává podrobně jedy a jiné škodlivé látky, které mohou při spalování jednotlivých látek vzniknout.

Myslím, že je třeba pro úplnost dodat, že mnohé z těchto škodlivin vznikají také při topení tradičními palivy – *hnědým uhlím a dřevem*, zvláště při nedostatečném přístupu vzduchu a nízké teplotě hoření. Ve vznikajícím hustém dýmu bývají kromě sazí obsaženy mj. kysličník siřičitý a monoxid uhlíku (SO₂, CO) a kancerogenní uhlíkové zbytky. Za neekologičtější bývá považováno topení dřevem, jehož spalování je vlastně součástí přírodního cyklu – požáry tu byly odedávna. Popel ze dřeva, obsahující živiny, by se měl vracet do přírody jako hnojivo. Palivové dříví by mělo být *dokonale vyschlé*, aby se vypařováním vody nesnižovala teplota hoření a nevznikal dehet.

Četl jsem nedávno studii o spalování plastů, kterou vydala jedna naše univerzita (tuším Pardubice). Vyjadřuje se o jejich spalování poněkud smířlivěji; spalování plastů (ve spalovnách) se v dnešní situaci patrně nemůžeme vyhnout. Průmysl vyrábí obrovské množství plastových obalů a výrobků z umělých hmot a všechno se nedá recyklovat či sládkovat. Jistě bychom neměli do plamenů házet předměty z PVC či teflonu (chlorované, resp. fluorované uhlovodíky). Jejich tepelným rozkladem (pyrolýzou) se uvolňují tzv. *bojové plyny* – chlor a fosgen. Jedovaté zplodiny vznikají též při pálení impregnovaných prazců a dřevotřískových desek, lepených formaldehydem. Naproti tomu čisté uhlovodíky (např. polyetylén) se mohou za ideálních podmínek spálit na kysličník uhličitý CO₂ a vodní páru. Pokud ovšem nedokážeme jednotlivé plasty rozlišit, je lepší žádné nepálit.

Stav čistoty ovzduší je dnes v mnoha oblastech naší země kritický, zvláště za zimních inverzí, kdy se zplodiny hromadí ve spodních vrstvách ovzduší a lidem hrozí zdravotní kolaps. Hlavními zdroji znečištění bývají – velké průmyslové podniky, tzv. *velcí znečišťovatelé*, a *doprava*, zejména automobilová. Ke kriticky ohroženým regionům patří vedle Ostravska, kde je situace nejhorší, také *Středočeský kraj*.

Ještě donedávna si lidé nedělali s vypouštěním škodlivin do ovzduší a do řek starosti: příroda se zdála být „dost silná“, aby si s tím nějak poradila¹. V padesátých letech, letech budování, byla kouřící továrna symbolem pokroku a častým námětem umělců:

*Z komínů se kouří,
slunce oči mhouří.
Jen hmuř si oči, mhuř!
Kdyby se z nich nekouřilo,
bylo by nám hůř!²*

Ti, kdo tehdy prosazovali ochranu přírody, byli posměšně nazýváni „kytičkáři“³. Obrat nastal v 70. letech minulého století, kdy začaly plošně hynout lesy – nejprve v Krušných horách, pak Jizerských horách, Krkonoších ... Tehdy vznikly různé ekologické iniciativy, které – kupodivu – dosáhly i jisté úspěchy. V Praze například zabránili devastaci Stromovky, v okolí Davle se podařilo zachránit přírodně cenné údolí potůčku *Netahalka* (měla tam být skládka).

V současné době to mají ekologičtí aktivisté snad ještě těžší, než v letech „totality“. I v komunistické vládě se našlo pár osvícených lidí, kdežto šéfové průmyslových lobby myslí

¹ Nevýše se zvyšovaly komíny, aby se dým více rozptýlil.

² Tuto báseň jsme kdysi recitovali na lyžařském výcviku

³ Vzpomínky mého otce

jen na okamžitý zisk. Strana zelených, která se snaží něco dělat pro budoucnost naší země, to má těžké. Ve vleku průmyslových lobby jsou i sdělovací prostředky. Měl jsem tu čest učit ekologii na jedné střední škole⁴; studenti (ani mnozí kantoři) nebrali tento předmět vážně, bylo to pro ně jakási recese, či vyprávění o květinách. Moje snaha přesvědčit je o vážnosti problému byla marná.

Dnes je snad již mnoha lidem zřejmé, že životní prostředí souvisí s kvalitou života a s jejich zdravím. Budeme-li churavět, mobilní telefony a počítače to nezachrání. Problém čistoty ovzduší má dnes (jako i jiné otázky) globální charakter. Znečištění lze nalézt i na tajícím ledovci severního pólu. Čím můžeme přispět k zlepšení čistoty ovzduší? Kupodivu, možnosti existují, jen kdybychom chtěli:

- omezit jízdy automobilem a používat co nejvíc hromadnou (hlavně kolejovou) dopravu
- nekupovat, co nepotřebujeme (asi 30% potravin končí u nás v odpadu)⁵
- trávit dovolenou doma, zbytečně necestovat
- omezit spotřebu vody a energie, zateplit si dům

Tyto zásady jsou ovšem v příkrém rozporu s principy tržní ekonomiky, kterou vzýváme: naše úspěšnost se měří objemem spotřeby a reklama nám vnucuje i to, co nechceme. Rušíme železniční trať a přesouváme dopravu na silnici⁶. Kdosi řekl, že *trh je jako oheň* – je to dobrý sluha, ale zlý pán.

Aby si člověk udržel dobrou fyzickou kondici měl by podle jakési studie ujít denně 6-8 km pěšky. U mladých lidí může nedostatek chůze (pokud si příliš brzy pořídí auto) způsobit nedostatečný vývin kloubů. Dnes je téměř výjimkou nemít auto a zdá se mi, že mnozí sousedé neudělají bez auta ani krok. Místní část Sloup byla kdysi klidnou vesnicí, kde si na ulici hrály děti a lidé vysedávali na lavičkách. Dnes Sloup připomíná autodrom – auta chodce zcela vytlačila. Je tam sice cedule, která omezuje rychlost na třicítku, ale my Češi jsme zvyklí dopravní značení ignorovat. Nelze se potom divit, že rodiče nepouštějí děti na ulici a lidé na procházku moc nechodí. Člověk se musí mít stále na pozoru. Dříve chodili obyvatelé Sloupu denně na vlak do Davle nebo do Klínce. Pěší komunikace se tu celoročně udržovaly. Dnes se o ně nikdo nestará a za špatného počasí (silné deště, náledí) bývají skoro neschůdné. Člověku potom nezbyvá než jít po silnici, kde je (zvláště v noci) ohrožován auty.

Mohli bychom si vzít příklad z jiných zemí. Před časem jsem byl na jakémsi setkání v Blonay ve Švýcarsku, v blízkosti Ženevského jezera. Mezi rodinnými domky se tam pásly v ohradách krávy a byla tam vyznačena řada pěších tras, vedoucích do podhůří Alp. Vyšlápl jsem si po jedné z nich a potkával jsem skupiny lidí. Všichni se navzájem zdravili „*Bon jour!*“ (respektuje se jazyk daného kantonu). Loni v listopadu jsem byl na návštěvě na Filipínách, kde jsou poměry ve srovnání s námi značně primitivní. Byl jsem překvapen, když jsem viděl na prašné cestě, která vedla k hotelu, betonové zpomalovací prahy. Zřejmě tu místní samospráva o bezpečnost lidí pečuje. Potvrdil mi to i můj místní průvodce.

Ve Sloupu, 25. února 2011

Jan Matys

⁴ Ve školním roce 1999/2000

⁵ Kdosi moudrý řekl: *děláme, co nechceme, abychom si nakoupili to, co nepotřebujeme*

⁶ Je přitom zajímavé, že naše základní silniční síť vznikla asi před sto lety, ještě za Rakouska-Uherska, kdy po nich jezdily hlavně koňské povozy. Silnici, která prochází Davlí, postavili za války Němci.